

ifade
— FİKİR DERNEĞİ —

YURT DIŞINA NİTELİKLİ İŞ GÖÇÜ ARAŞTIRMASI
SAVUNMA SANAYİİ RAPORU

2023

Giriş

Ülkemizde son yıllarda önemli tartışmalara konu olan hususlardan birisi de beyin göçüdür. Zira özellikle son on yılda Türkiye'nin iyi okullarında eğitim görmüş pek çok vatandaşımız çeşitli sebeplerle yurt dışına yerleşmiştir. Ne var ki, bu hususun sıklıkla gündeme gelmesine rağmen konu hakkında yapılan araştırmaların nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olduğunu tespit etmek mümkündür. Oysa Türkiye'de yetişmiş çeşitli mesleklere mensup gençlerin, özellikle doktorların ve savunma sanayi alanlarında uzman mühendislerin, mesleki faaliyetlerini yurt dışında icra etmeyi tercih etmelerinin ülkemiz açısından stratejik bir dezavantaj olduğu değerlendirildiğinde, bu konuyu derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde irdelemenin son derece önem arz ettiğini düşünmekteyiz.

Bu sebeple, İfade Fikir Derneği olarak Türkiye'nin en kritik meselelerinden birisi addettiğimiz bu ihtiyaca cevap vermek ümidiyle işbu araştırmayı hazırlamış bulunuyoruz. Araştırmamızda, çoğunluğu mühendis ve sağlık çalışanı olmakla birlikte yurt dışına yerleşen çeşitli meslek gruplarından katılımcıların yurt dışına yerleşme kararlarının arkasındaki sebepleri, yurt dışında neler yaşadıklarını ve geçmişte Türkiye'deki sosyal ve mesleki hayatlarının nasıl olduğunu anlamaya çalıştığımız bir dizi soru yöneltmek suretiyle beyin göçü olgusunu çeşitli açılardan aydınlatmaya gayret ettik. Tahminler ve varsayımlardan ziyade gerçek kişilere ve somut cevaplara dayanan araştırma sonuçlarının toplumu doğru bir biçimde bilgilendireceğini, konu hakkındaki tartışmaları mantıklı ve veriye dayanan bir düzleme çekeceğini düşünüyoruz. Öte yandan, yapmış olduğumuz bu çalışmanın sonuçlarını değerlendirmek suretiyle ülkemizdeki politika yapıcılarının beyin göçü konusundaki rolünü isabetli bir şekilde teşhis etmenin ve ilerleyen süreçlerde daha etkili politika yapım süreçleri için sağlam bir temel oluşturmanın mümkün olacağı kanaatindeyiz.

Kamuoyunun takdirine sunmakta olduğumuz bu araştırmayı, son derece önem atfettiğimiz beyin göçü konusu ile ilgili yürüttüğümüz çalışmaların ilki olarak planlamaktayız. Bu konuda hazırlık aşamasında olduğumuz birçok çalışmanın yanı sıra, bu araştırmayı belirli aralıklarla tekrar ederek yurt dışında yaşayan nitelikli ve meslek sahibi Türk vatandaşlarının istek ve düşüncelerindeki değişimleri de ölçmeyi hedeflemekteyiz. Dinamik ve güncel ihtiyaçlara cevap verecek bu projemizin ilk ayağı olan araştırmamızı sizlere takdim ederken, bu çalışma kapsamında gösterdikleri üstün özveri için değerli arkadaşlarımız Mutlu Çelik, Enes Faruk Ertan, Sıla Demirhan ve Arş. Gör. Muhammed Mustafa İyi'ye en derin şükranlarımızı sunmak istiyoruz.

Türk kamuoyuna saygılarımızla...

içindekiler

---

3 | Araştırma Hakkında

4 | Katılımcı Profili

9 | Bulgular | Ekonomi

11 | Bulgular | Güvenlik

13 | Bulgular | Mesleki Memnuniyet

17 | Sonuç

Araştırma Hakkında

Yurt Dışına Göç Eden Nitelikli İşçiler Araştırması evrimii anket yoluyla İfade Fikir Derneği tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın hedef kitlesi yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarıdır. Bu sebeple araştırmada anketin internet temelli olması tercih edilmiş, bu yöntemle geniş bir örnekleme ulaşabilmek hedeflenmiştir. Bu ankette toplam 99 önerme belirtilmiş olup katılımcıların bu önermelere katılıp katılmadığı tespit edilmiştir. 15 ülkeden toplam 299 katılımcı bu soruları yanıtladırmıştır. Katılımcıların yaklaşık yarısını savunma sanayi sektörü çalışanları oluşturmuş olup onun dışında enerji, sağlık ve eğitim sektörü çalışanları da anketi yanıtlamışlardır.

Araştırmada yurt dışına göç etmiş olan Türk vatandaşlarının Türkiye'deki eğitim hayatı; ailevi durumları; Türkiye'deki iş hayatı ve yerleştikleri ülkeyle olan kıyaslaması; Türkiye'deki kültürel, toplumsal ve politik yaşama dair düşünceleri ve yurt dışında yaşadıkları tecrübeler sonucu geri dönme isteklerinin oluşup oluşmadığı ölçülmeye çalışılmıştır.

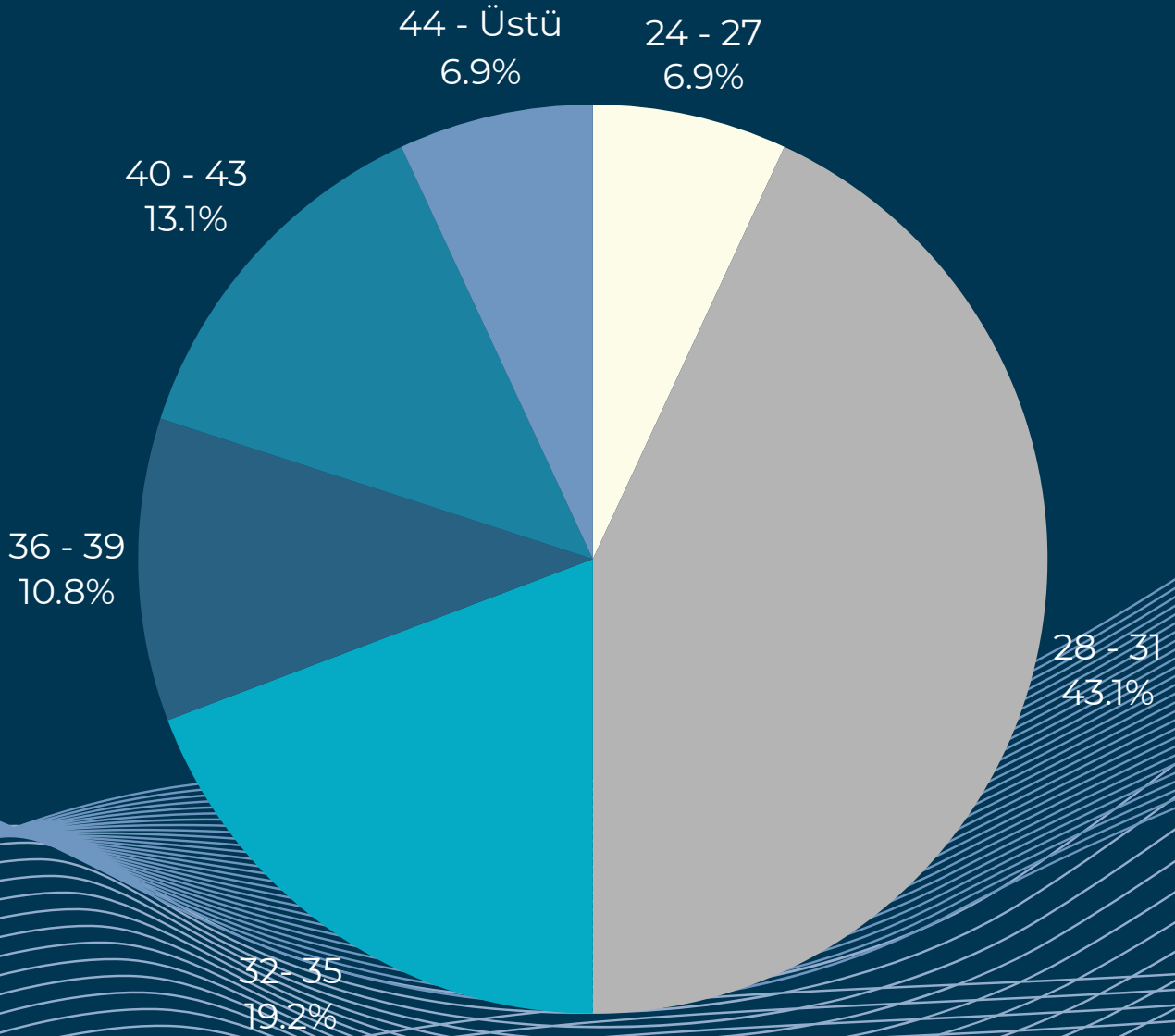
Yapılan ankete katılan 299 kişinin 150'si Türkiye'de yaşadığı yıllarda savunma sanayi sektöründe yer alan firmalarda çalışmış olduğu göz önüne alındığında, araştırma hakkında yayımlanan ilk raporun savunma sanayi çalışanları özelinde olması tercih edilmiştir. Daha önce basında çeşitli haber ve analizlere yansıyan savunma sanayinden yurt dışına yönelik gcn nedenlerinin ele alınması politika yapıcılar kadar sivil toplum kuruluşlarının ve araştırmacıların da ilgisini çeken bir husus olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Savunma sanayinde çalışan nitelikli iş gücünün, sektörün önemi de ele alındığında, Türkiye'de huzurlu ve mutlu bir iş hayatına sahip olmaları hayati öneme sahiptir. Bu nedenle raporda yer alan bulguların savunma sanayinde çalışan mühendislerin sektördeki rahatlık ve verimlilikleri açısından kritik bir önemde olduğuna inanmaktayız.

Raporda yalnızca göç eden savunma sanayi mühendislerinin Türkiye'de çalıştıkları sırada iş hayatıyla ilgili düşünceleri değil, yaşadıkları ülkedeki şartlarına dair bulgular da yer almakta ve böylece karşılaştırmalı olarak Türkiye'den göç etmelerine sebep olan faktörlerin tespiti mümkün hale gelmektedir. Araştırma bulguları üç başlık altında toplanabilmektedir; ekonomik durum, güvenlik ve mesleki memnuniyet.

Bu nedenle rapor içinde katılımcı profili bölümünün ardından ankette yer alan yurt dışına göç nedenleri, yurt dışındaki tecrübeler ve gelecek planları kısımlarındaki sorular ekonomi, mesleki memnuniyet ve güvenlik konu başlıklarında bir bütün halinde açıklanmıştır.

Katılımcı Profili

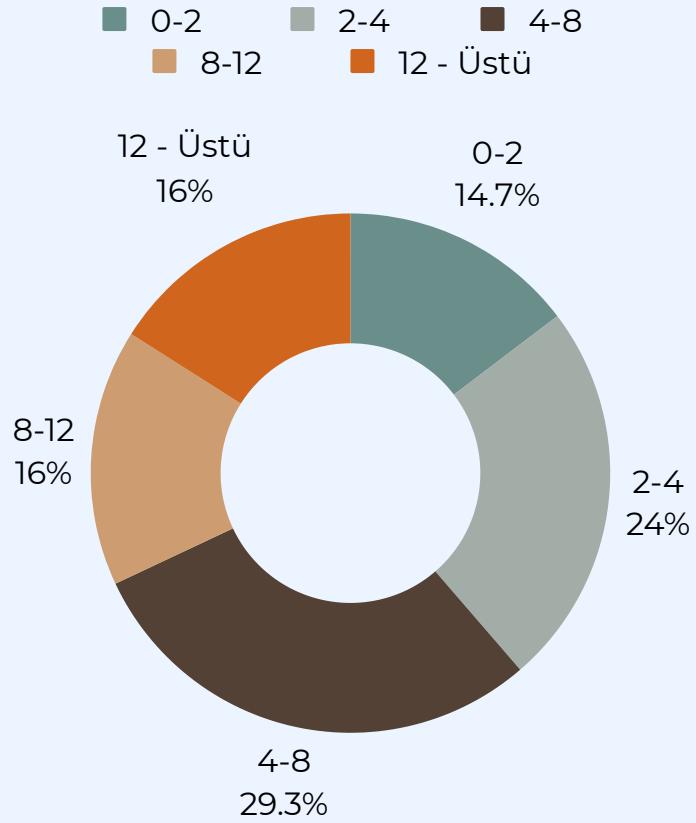
Ankete 114'ü erkek 36'sı kadın olmak üzere toplam 150 yurt dışına göç etmiş eski savunma sanayi çalışanı katılmıştır. Bu dengesizliğin nedeninin savunma sanayinde çalışan mühendislerin cinsiyet dağılımı olduğu düşünülmektedir. Katılımcılardan 93 tanesi evli, 57'si bekâr olduğunu ve 45'i de çocuk sahibi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların yaşlarının görüntülediği grafik Şekil 1'de yer almaktadır. Katılımcıların, ortalama yaşı 32.6 olarak hesaplanmıştır.

Şekil - 1

Katılımcı Profili

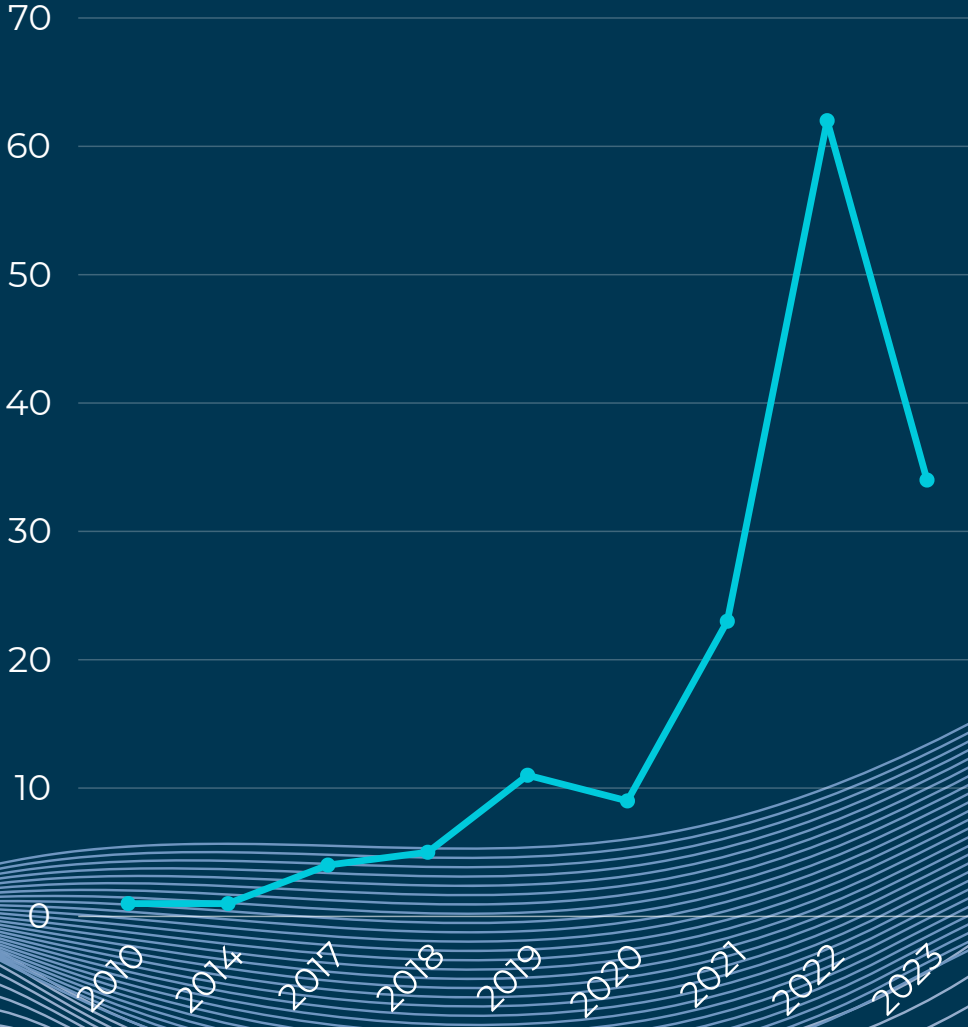
Katılımcıların 11'i doktora, 76'sı yüksek lisans 62'si de lisans programı mezunudur. Yalnızca 1 katılımcı öğrenim durumunu diğer olarak işaretlemiştir. 149 katılımcı mühendislik fakültesi mezunuyken 1 katılımcı uçak bakım mezunu olduğunu belirtmiştir. "Türkiye'de kaç yıl iş tecrübeniz oldu?" sorusuna verilen yanıt Şekil 2'de gösterilmiştir. Bu sonuca bakıldığında katılımcıların çoğunlukla 2-8 yıl iş tecrübesiyle göç kararı aldığı görülmektedir. Savunma sanayi mühendislerinin kariyer yolu düşünüldüğünde, en büyük göçün uzman mühendis ve kıdemli uzman mühendis kıdemlerinden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Şekil - 2

Katılımcı Profili

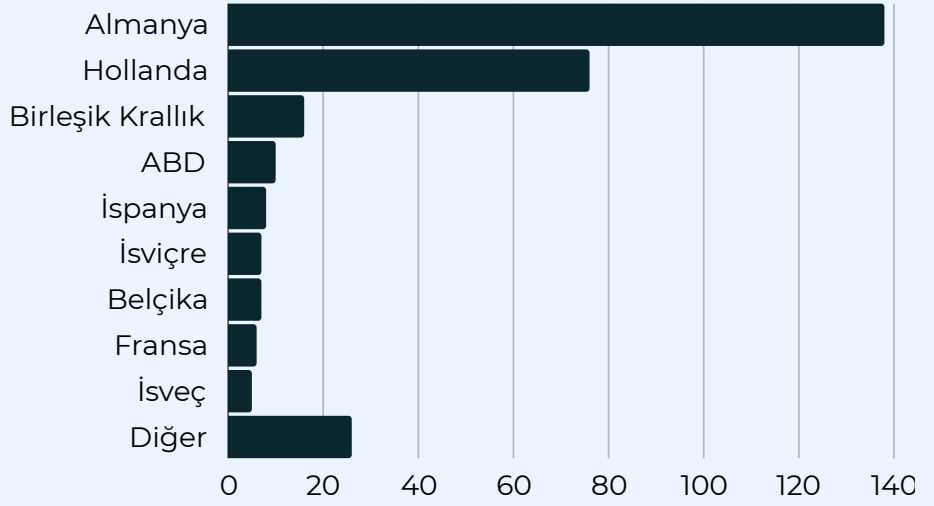
Şekil 3'te gösterilen ve katılımcıların Türkiye'den göç ettikleri yılların verisinde bakıldığında ise 2020'den sonra göç hızında büyük bir artış olduğu ve katılımcıların büyük çoğunluğunun 2021 yılında göç edenlerden oluştuğu gözlenmiştir. Bu da ülkemiz için pandeminin etkilerinin en yoğun yaşandığı, ekonomik şartların zorlaşmaya başladığı bir dönemde savunma sanayi kaynaklı yurt dışına nitelikli iş göçünün arttığını göstermektedir.

Şekil - 3

Katılımcı Profili

Şekil 4'te detaylı olarak verilen göç edilen ülke verisinde önemli bir ağırlığı Avrupa kıtasındaki ülkeler oluştururken, katılımcıların %77'si Almanya ve Hollanda'ya göç etmiş nitelikli işçilerden oluşmaktadır.

Şekil - 4

Katılımcılara yurt dışına yerleşme sebebi sorulduğunda 109'u iş, 20'si eğitim, 9'u eş durumu 12'si de diğer yanıtını vermişlerdir. Diğer seçeneğinde belirtilenlere bakıldığında, Türkiye'de duyulan gelecek kaygısı şeklinde özetlenebilecek yanıtlar verildiği görülmüştür. Bu sorunun ardından sorulan ve yanıtlanması zorunlu olmayan "Yurt dışına göç etme kararınıza doğrudan etki eden somut bir neden (başınızdan geçen bir olay) var mı?" sorusuna 53 katılımcı "Evet" yanıtını vermiştir. Yaklaşık %35'lik evet oranı önemli bir somut göç nedeni verisi sağlamıştır.

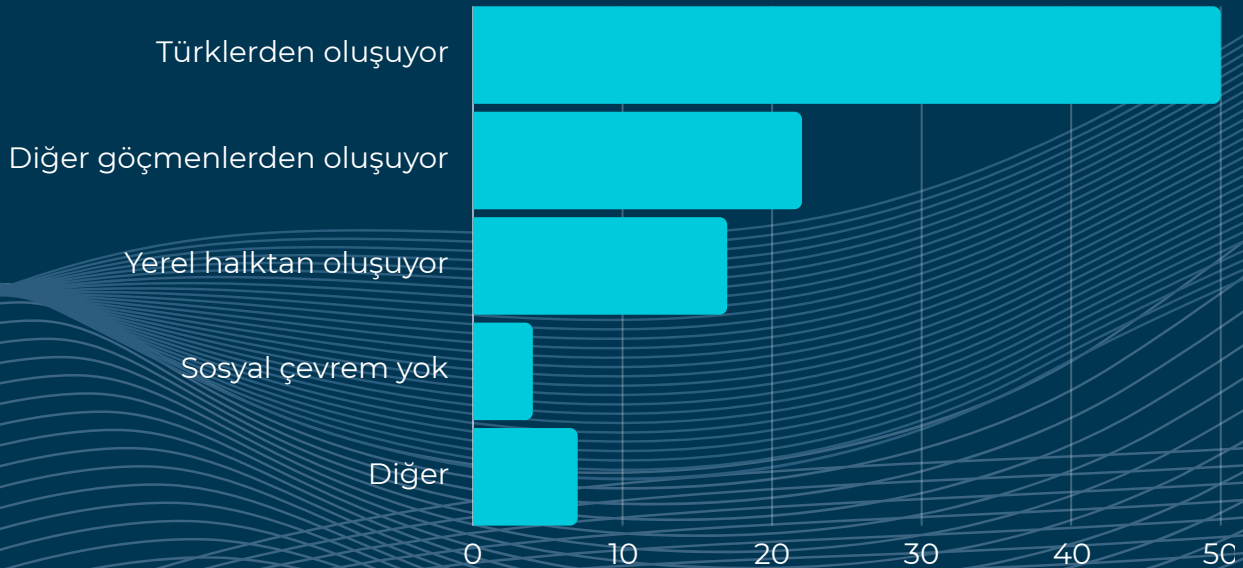

Katılımcı Profili

Veri incelendiğinde en önemli somut neden 19 katılımcının yanıtlarında farklı şekillerde belirttiği iş ortamındaki mutsuzluk olarak göze çarpmaktadır. Bu yanıtların 5'inde doğrudan maruz kalınan mobbingden dolayı göç edildiği belirtilmiştir. Diğer cevaplarda ise yoğun mesai saatleri ve liyakatsiz atamalar gibi göç nedenleri ortaya konulmaktadır. Öne çıkan ikinci somut nedense genel ekonomik durum olarak tanımlanabilir. Türkiye'nin ekonomik gidişatı ve enflasyon gibi sebepler 10 katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Üçüncü somut neden de güvenlik problemi olarak görünmektedir. Katılımcıların 5'i Türkiye'deki hayatlarında doğrudan tehdit, şantaj ya da saldırıya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer ilginç veriye 3 katılımcının somut neden olarak doğrudan sokak köpeklerini yazmalarıdır. Oran olarak az gözükmeyle birlikte, sokak köpeklerinin insanların yurt dışına göç etmeleri için somut bir neden haline geldiğini gösteren bir sonuç olması açısından dikkate değer olduğu değerlendirilmektedir.

Ankete katılan 150 eski savunma sanayi çalışanının "Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verilen yanıtlarda katılımcıların 81'i kendini Atatürkçü olarak tanımlarken, 57'si vatansever, 57'si cumhuriyetçi ve 51'i seküler olarak tanımlayarak bu kimlikleri ön plana çıkarmaktadır. Bu soruda birden fazla seçeneği işaretleme hakkı verildiği için toplam sayı yüksek görünmektedir.

Katılımcıların yerleştikleri ülkede sosyal çevrelerinin çoğunlukla Türklerden, ikinci sırada diğer göçmenlerden ve en son yerel halktan oluştuğu ankete verilen yanıtlarda görülmüştür. Şekil 5'te görüldüğü üzere katılımcıların yarısının yaşadıkları ülkedeki sosyal çevresi Türklerden oluşmaktadır. Burada diğer seçeneğini işaretleyenlerin tamamı sosyal çevrelerinin diğer 3 seçeneğin karışımından oluştuğunu belirtirken, katılımcıların %4'ünün herhangi bir sosyal çevresinin olmadığını belirtmesi dikkat çekicidir. Bu sonuca paralel olarak Türkçe yayın yapan ajansları ve Türkiye'de gündelik siyaseti takip edenlerin sayısı da yerel dilde yayın yapan ajansları takip edenlerin sayısına göre oldukça fazladır.

Şekil - 5

Bulgular | Ekonomi

Bu kısımda katılımcıların Türkiye'den gitmeden önceki ekonomik durumları, alım gücü memnuniyetleri, göç edilen ülkedeki memnuniyet ve gelecekteki ekonomik beklentileri ile ilgili öne çıkan bulgular derlenmiştir.

Gelir Durumu

Şekil 6A ve Şekil 6B'de gösterilen bulgular, katılımcıların Türkiye'de çalıştıkları şirketlerdeki gelir seviyelerinden duydukları memnuniyeti göstermekle beraber Türkiye'nin genel ekonomik durumundan duydukları rahatsızlığı da ortaya koymaktadır. Bu noktada savunma sanayi şirketlerindeki mühendislerin maaşlarının ortalama mühendis maaşlarının üzerinde olmasının etkisi açıkça görülmektedir ancak Türkiye'nin mevcut ekonomisine duyulan güvensizlik de benzer şekilde bulgulara yansımıştır. Bunun yanında yurt dışında döviz birikimi yaparak bir gelecek güvencesi oluşturma kaygısı anketin bu kısmında göç nedenlerinden biri olarak sonuçlara yansımıştır. Katılımcıların geneli yurt dışına göç ettikten sonra alım güçlerinin yükseldiğini Şekil 8'de görüldüğü gibi ifade etmişlerdir.

Şekil 6A: "Türkiye'deki gelir seviyemden memnundum."

Şekil 6B: "Mevcut ekonomik durum ülkeden ayrılma kararında etkiliydi."

Şekil 7: "Döviz birikimi yapmanın ilerideki hayatımı kolaylaştıracağını düşündüm."

Bulgular | Ekonomi

Katılımcıların gelecek planlarına ekonomik şartların etkisini ölçmek için sorulan sorulara verilen yanıtlar Şekil 9 ve Şekil 10'de verilmiştir. Bu bulgulara göre katılımcılar için ekonomik koşulları daha iyi bir iş teklifinin ya da Türkiye'nin ekonomik durumunun düzelmesinin Türkiye'ye geri dönmeleri üzerinde net bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlarla birlikte savunma sanayi mühendislerinin yurt dışına göç etmesinde ekonomik nedenlerin etkisi olsa da ana motivasyonlarından biri olmadığı ortaya çıkmıştır.

Şekil 8: "Alım gücümün Türkiye'dekine kıyasla yükseldiğini düşünüyorum."

Şekil 9: "Türkiye'den ekonomik koşulları mevcut işime göre iyi bir iş teklifi gelmesi durumunda geri dönmeyi düşünürüm"

Şekil 10: "Türkiye'de ekonomik ortamın düzelmesi dönme kararında etkili olur."

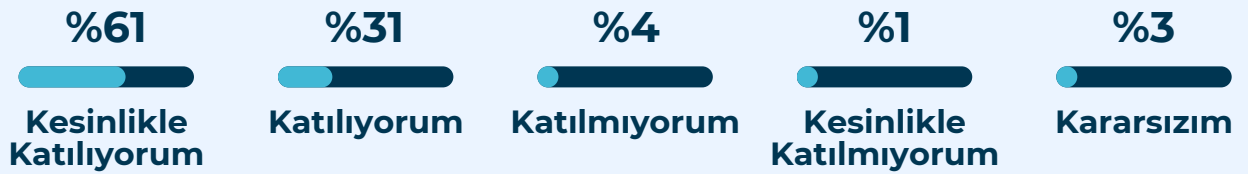
Bulgular | Güvenlik

Anketin ilk kısmında demografik sorular arasında bulunan “Yurt dışına göç etme kararınıza doğrudan etki eden somut bir neden (başınızdan geçen bir olay) var mı?” sorusuna verilen yanıtlarda güvenlik kaygılarının önemli bir yeri olduğu görülmüştü. Güvenlik kaygısı ve bunun göçe olan etkileriyle ilgili elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

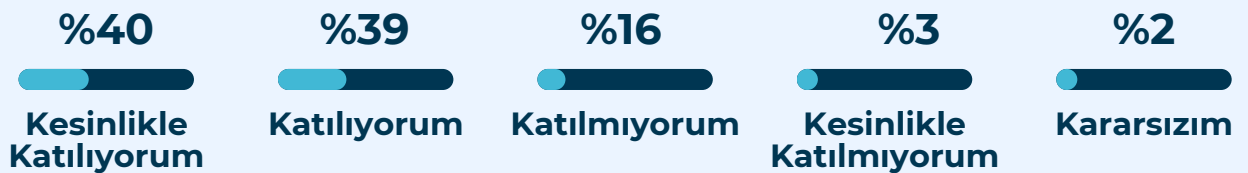
Katılımcılara hukuki ve kişisel güvenlikle ilgili sorunların göç etme kararlarına olan etkisini ölçebilmek adına iki ayrı soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen yanıtlar Şekil 11’de gösterilmiştir. Her ikisine verilen yanıtlara bakıldığında yurt dışına göç etme nedenleri arasında güvenlik kaygısının çok önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte hukuki güvenliğe dair durulan kaygının genel güvenlik kaygısına göre öne çıkması dikkate değer bir bulgudur.

Bu görülen güvenlik kaygısının beklenen bir sonucu olarak katılımcıların önemli bir çoğunluğu göç ettikleri ülkelerde kendilerini daha güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Anketin katılımcıların gelecek planlarıyla ilgili kısmında sorulan “Türkiye’deki temel hak ve özgürlük şartlarının iyileşmesi dönme kararında etkili olur.” sorusuna verilen yanıt hukuki güvenliğin sağlanmasıyla ilişkilendirilebileceği düşünülmüştür, katılımcıların geri dönüş motivasyonlarındaki en önemli etkiyi temel hak ve özgürlük şartlarının iyileşmesinin oluşturduğu bu kısımdaki diğer sorularla kıyaslandığında görülmüştür.

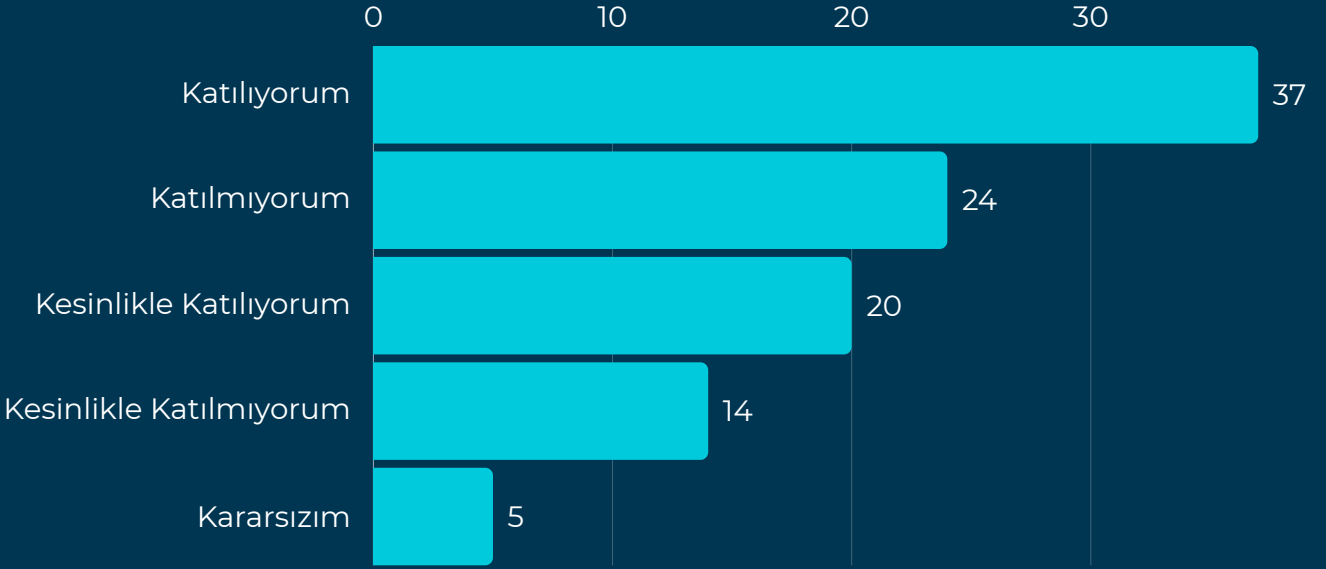
Şekil 11A: “Türkiye’deki hukuk sisteminde kendimi güvende hissetmiyordum.”

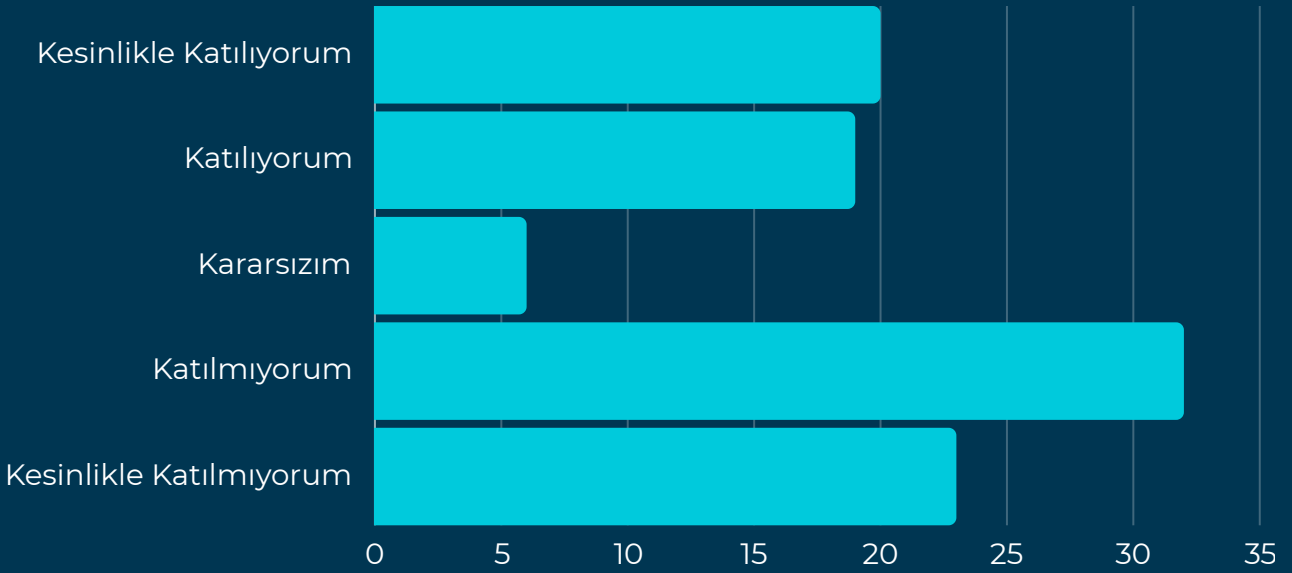
Şekil 11B: “Türkiye’de genel olarak kendimi güvende hissetmiyordum.”

Bulgular | Güvenlik

Şekil 12: “Bulduğum ülkede kendimi daha güvende hissediyorum.”

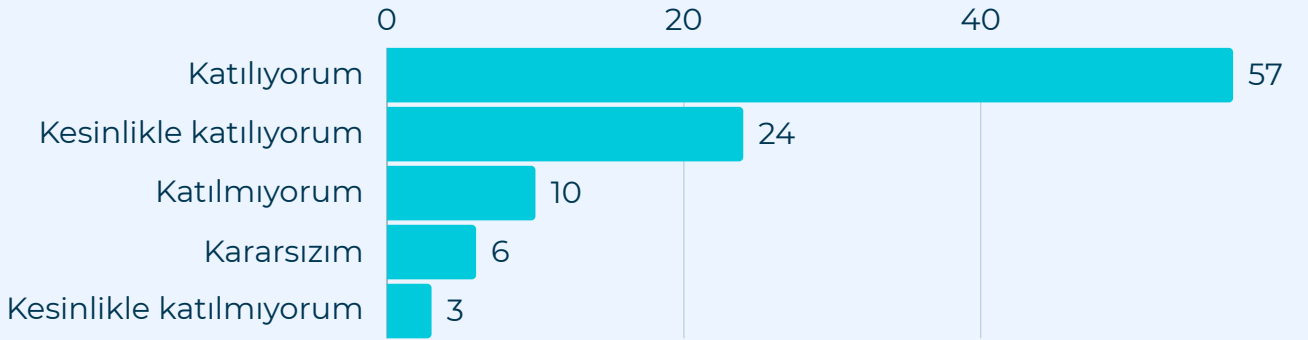
Şekil 13: “Türkiye’deki temel hak ve özgürlük şartlarının iyileşmesi dönme kararında etkili olur.”

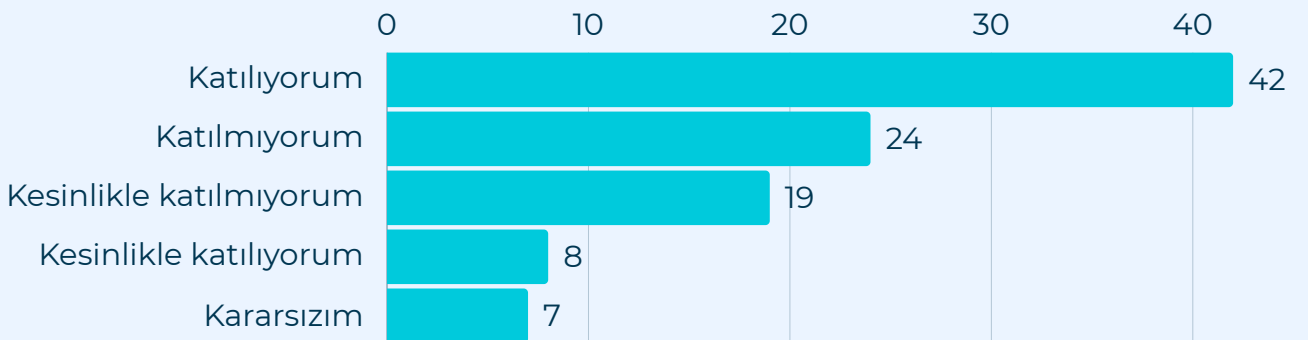
Bulgular | Mesleki Memnuniyet

Savunma sanayii çalışanlarının yurt dışına göç etme kararına ve gelecek planlarına olan etkisiyle öne çıkan bir diğer konu başlığı ise mesleki memnuniyettir. Esasen savunma sanayii çalışanları toplum içerisinde gördükleri değerden memnun olduklarını ancak iş yerlerinde gördükleri değerden aynı derecede memnun olmadıklarını ankette verdikleri yanıtlarda ifade etmişlerdir. Bu bulgu Şekil 14A'da açık bir şekilde görünmektedir. İş yerinde görece düşük bir memnuniyet oranından bahsetmek mümkünken mevcut veriler ışığında bunu genel bir memnuniyetsizlik olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. Şekil 14B'deki bu dengeli sonuç dağılımını katılımcıların iş yerindeki kişisel tecrübelerinin farklılığından kaynakladığı düşünülmektedir. Savunma sanayii şirketlerinin kalabalık olması ve pek çok farklı direktörlük, müdürlük ve birimlerden teşekkül etmesi kişisel tecrübelerin değişmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Nitekim Şekil 13'te verilen sonuçlarda da benzer bir şekilde kesin yargılara varmak çok doğru olmayacaktır. Savunma sanayii çalışanlarının genel olarak şirketlerine bağlı hissettiklerini söyleyebiliriz ancak %38'lik bir katılımcı oranının bu konuda olumsuz düşündüğünü unutmamak gerekir. Bunun da yine kurumsal politikalardan ziyade birimler özelinde yaşanan tecrübelerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Benzer şekilde iş yerinde yaşanan kötü deneyimlerin (mobbing) göç kararına olan etkisini ölçmek için sorulan anket sorusuna da çok net bir olumsuz ya da olumlu yanıt verilmediği görülmüştür. Birim yöneticilerin tutumuna bağlı olarak bu durumun değişiklik gösterebileceği değerlendirilmektedir.

Şekil 14A : "Savunma sanayii çalışanlarının toplumda gördüğü değerden memnundum." (%)

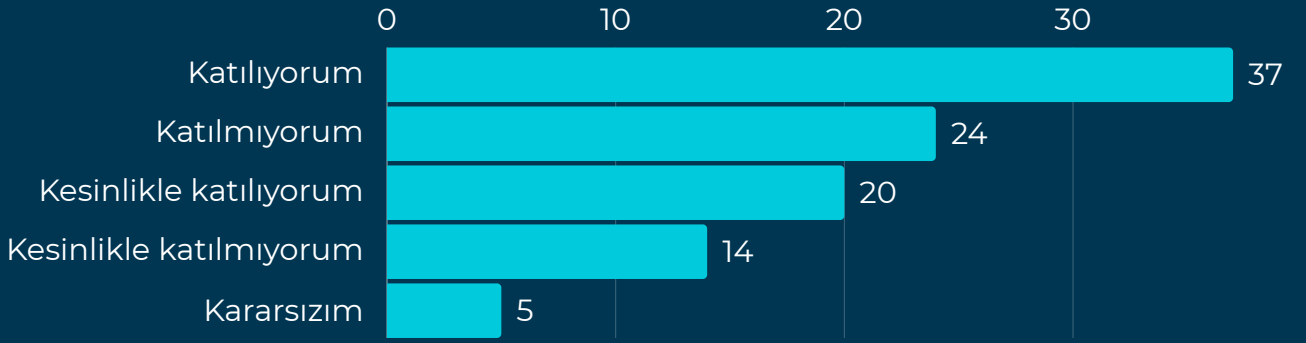
Şekil 14B : "Savunma sanayi çalışanı olarak iş yerinde gördüğüm değerden memnundum." (%)

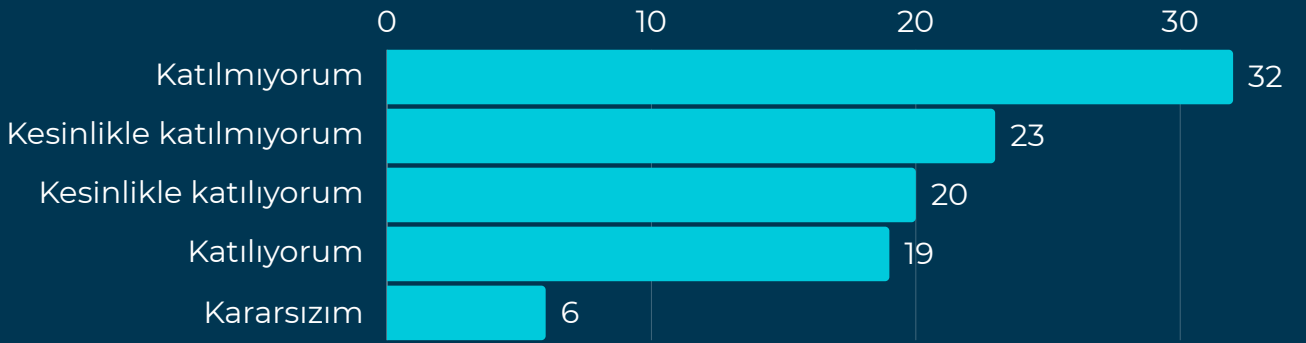
Bulgular | Mesleki Memnuniyet

Kişisel tecrübelerle ilgili olarak bazı sonuçlar değişiklik gösterirken Şekil 15'te katılımcıların genelinde rahatsızlık duyduğu noktalar yer almaktadır. Anketin ilk kısmında somut nedenler arasında da belirtilen mesai saatlerinin ve iş temposunun yoruculuğundan duyulan rahatsızlık Şekil 15A'da açıkça görülmektedir. Şekil 15B'de de şirket içerisindeki işleyiş bozukluklarının göç kararı üzerinde yarattığı etki dikkat çekmektedir. Bunların yanında yıllık izin süresinin azlığı ve kullanımında yaşanan zorluklar da mesleki memnuniyetle ilgili göçe etki eden bir neden olarak değerlendirilebilir.

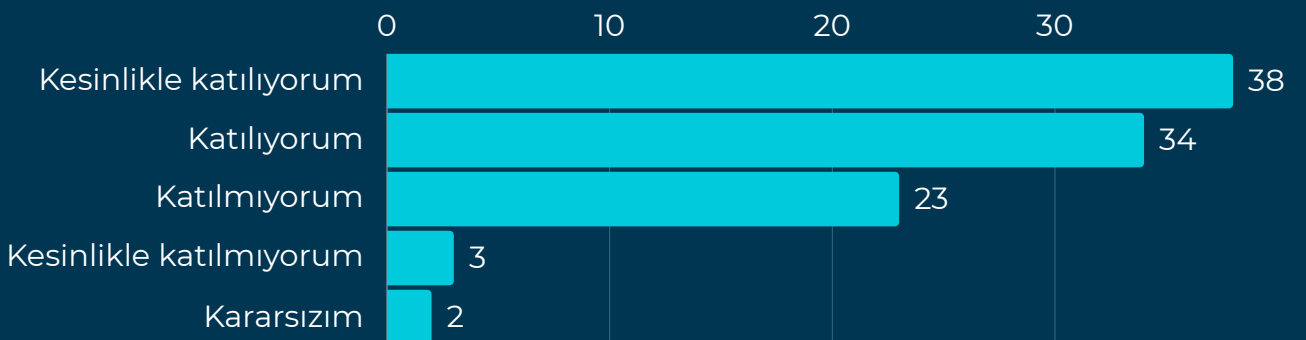
Şekil 15A : "Kendimi, Türkiye'de çalıştığım iş yerine ait hissediyordum." (%)

Şekil 15B : "İş yerinde yaşadığım kötü deneyimler (mobbing vb.) gitme kararımda etkili oldu." (%)

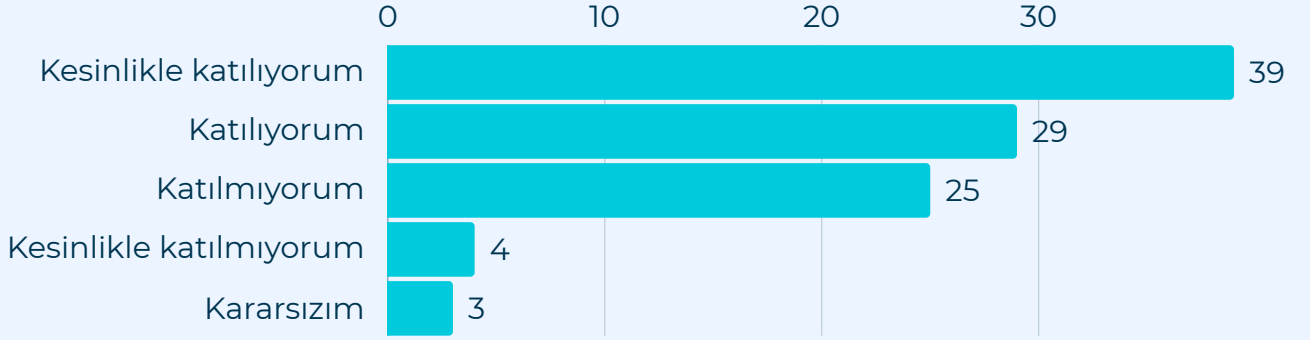

Şekil 16A : "Türkiye'deki mesai saatleri ve iş temposu yorucuydu." (%)

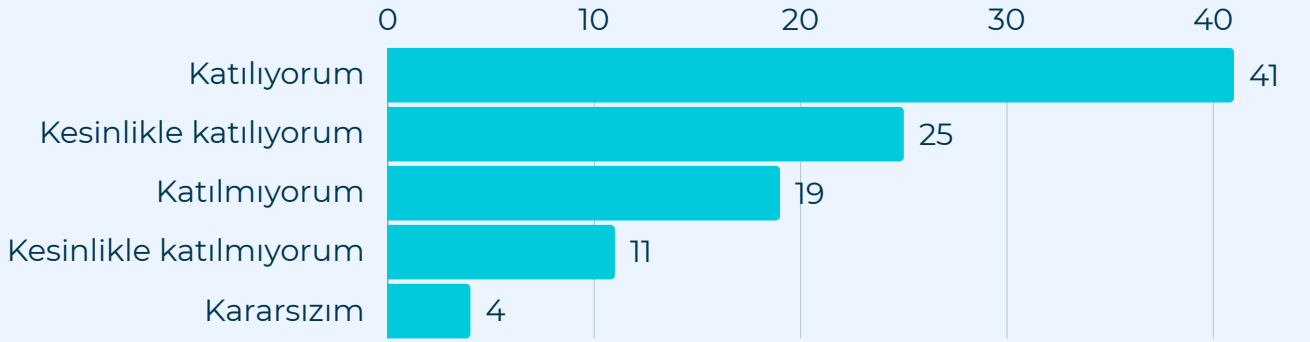

Bulgular | Mesleki Memnuniyet

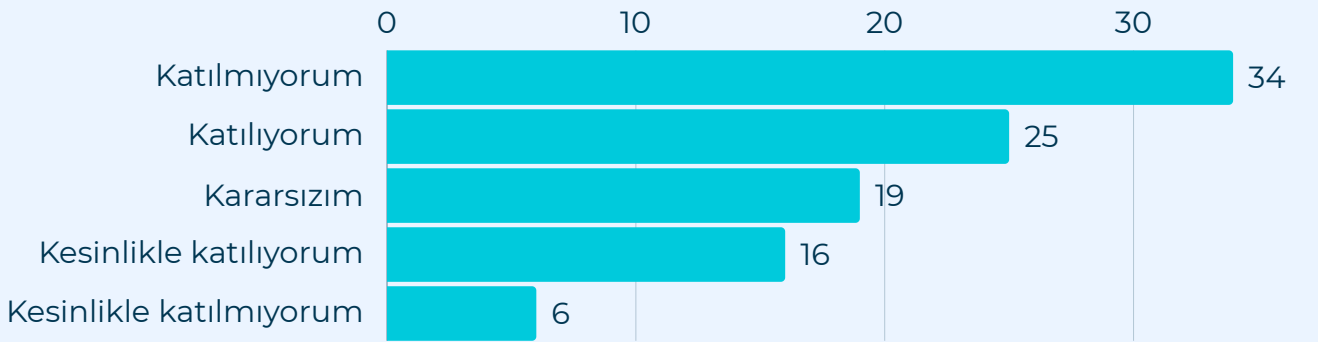
Şekil 16B : “Çalıştığım şirkette sistemin işleyişindeki bozukluklar/düzensizlikler gitme kararında etkili oldu.” (%)

Şekil 17 : “Yıllık izin daha az olması ve Türkiye’de rahat kullanamıyor oluşum ayrılma kararında etkili oldu.” (%)

Şekil 18A : “Şu anki işimde mesleki görev tanımıyla yaptığım işler Türkiye'deki işime kıyasla daha uyumlu.” (%)

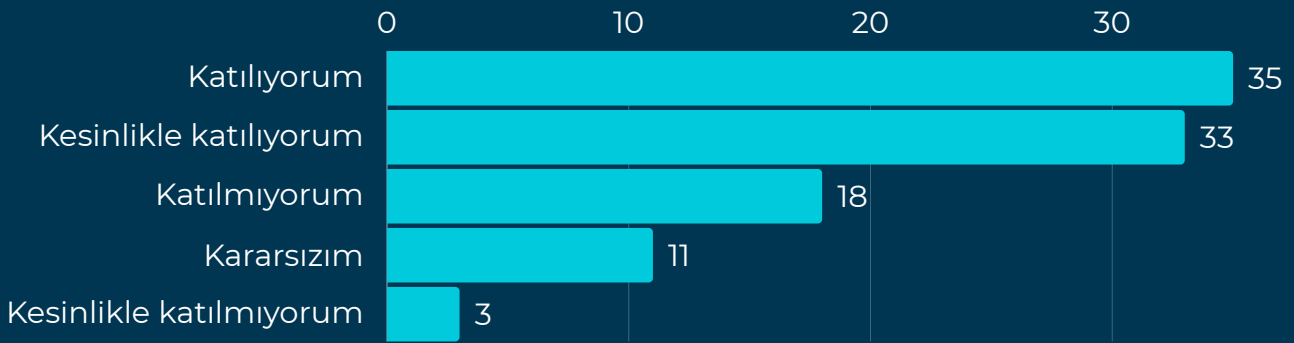

Bulgular | Mesleki Memnuniyet

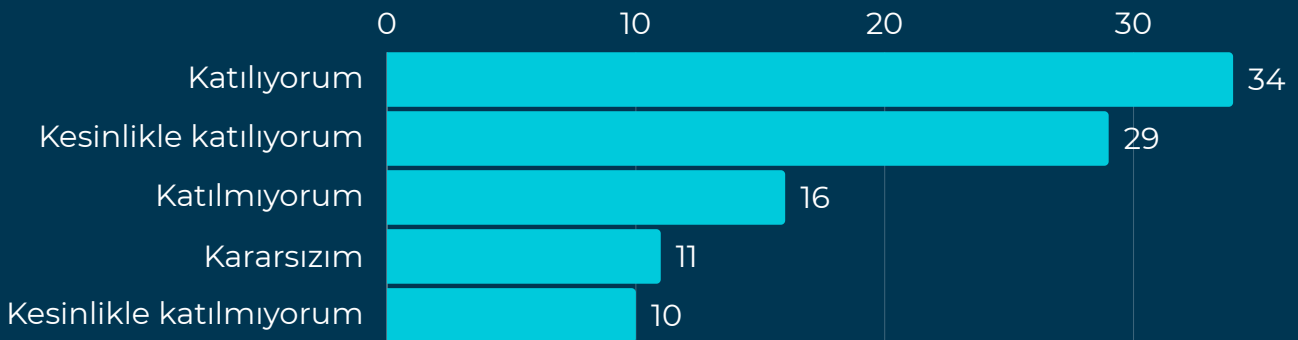
Anketin yurt dışındaki tecrübeler kısmında sorulan mesleki tatmin ile ilgili sorulara bakıldığında genel bir memnuniyet olduğu; büyük çoğunluğun iş yeri ortamında herhangi bir kötü muamele, ayrımcılık ya da ırkçılığa uğramadığı görülmüştür. Bu sonuçları kendi aralarında kıyasladığımızda görece en öne çıkan sorun ırkçılık olarak göze çarpmaktadır. Katılımcıların %10'u ırkçılıkla ilgili rahatsızlıklarını ifade etmişlerdir. Ancak mesleki görev tanımı ve iş yerinde yapılan işler arasındaki uyum sorulduğunda Türkiye'dekine kıyasla daha uyumlu işlerde çalışılmadığı görülmüştür, bu bulgu Şekil 18A'da paylaşılmıştır. Bir başka kıyaslama sorusunda da katılımcıların önemli bir çoğunluğunu güncel iş yerlerinde Türkiye'dekine göre daha çok geliştiklerine inanmaktadırlar. Bu sonuç Şekil 18B'de verilmiştir. Burada katılımcıların büyük çoğunluğunun 2020'den sonra göç ettikleri yani en fazla 3 yıl iş tecrübesiyle anketi doldurdukları unutulmamalıdır, genel olarak yeni bir işe başlandığında öğrenme ve yeni işlere tekrara düşmeden alışma süreci birkaç yılı bulabilmektedir, ki bu süreç de genele oranla daha öğretici geçmektedir.

Bu bölümde paylaşılan sonuçların da gösterdiği üzere savunma sanayi çalışanlarının göç hikayelerinde mesleki memnuniyetin önemi yüksektir. Bu durum anketin gelecek planlarıyla ilgili olan kısmına da yansımıştır. Şekil 18'de açıkça görüldüğü üzere anket katılımcılarının %63'ü verdikleri yanıtlarla, mesleki olarak hak ettikleri değeri görececeklerini düşünmeleri durumunda Türkiye'ye geri dönmeye olumlu yaklaşıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlara bakarak mesleki memnuniyetin savunma sanayi çalışanlarının göç etmesini etkileyen önemli motivasyonlardan biri olduğu değerlendirilmektedir.

Şekil 18B : “Yurt dışında edindiğim iş tecrübesinin Türkiye'deki işime kıyasla beni daha çok geliştirdiğine inanıyorum.” (%)

Şekil 19 : “Mesleki olarak hak ettiğim değeri göreceğimi düşünürsem dönmeyi düşünürüm.” (%)

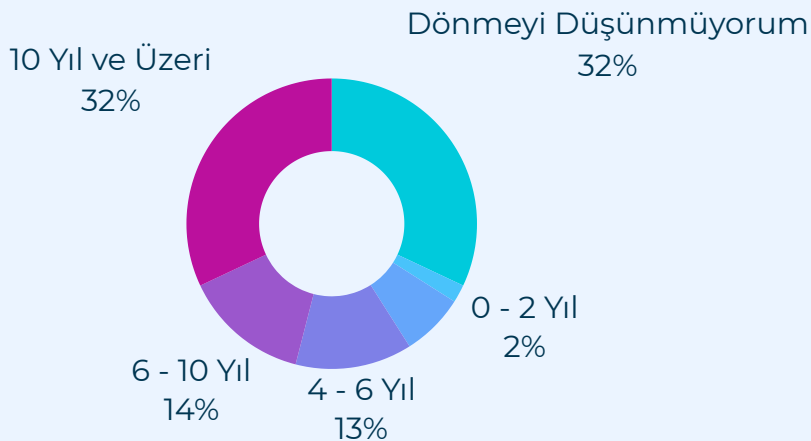
Sonuç

Bir önceki bölümlerde detaylıca incelenen konu başlıklarına bakılarak genel bir değerlendirme yapıldığında, ekonomik nedenlerin somut göç nedenleri arasında en önemli etki gibi gözükmesine rağmen katılımcıların temel motivasyon kaynaklarından biri olmadığı daha detaylı sorularla ortaya çıkmıştır. Ekonomik sıkıntılar ve alım gücü savunma sanayi çalışanlarının yurt dışına göç etmesinde ana neden olmaktan ziyade göç kararı alırken tetikleyici bir neden olarak görülmektedir. Öte yandan güvenlik kaygısı, katılımcıların göç motivasyonlarındaki en temel unsur olarak belirtilmiştir. Hukuki açıdan hissedilen güvensizlik ise, güvensizlik temelli unsurların başında gelmektedir. Katılımcıların gelecek planlarında en çok önemsenen durum, bu bağlamda değerlendirilebilecek olan temel hak ve özgürlük şartlarının iyileştirilmesi beklentisidir.

Savunma sanayi çalışanlarının göç kararı almasındaki bir diğer önemli etken mesleki memnuniyet olarak anket sorularına verilen yanıtlarda görülmüştür. Özellikle mesai saatleri ve iş temposunun yoruculuğu katılımcıların önemli bir çoğunluğunun rahatsız olduğu ve göç kararı alırken etkilendikleri bir neden olarak öne çıkmaktadır. Yine gelecek planları kısmında katılımcıların mesleki olarak hak ettikleri değeri görmelerinin Türkiye'ye geri dönmelerinde önemli bir etkisi olacağı saptanmıştır.

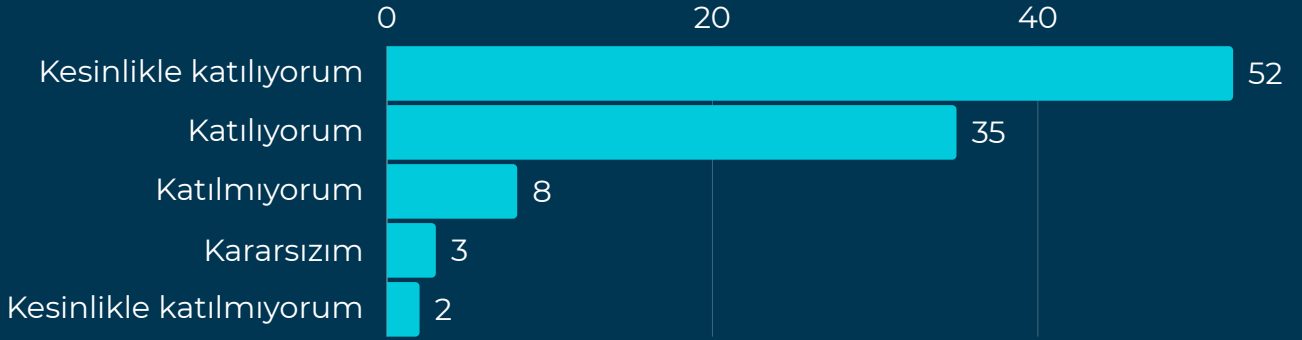
Yukarıda özetlenen bulgular ışığında ortaya çıkan tabloya rağmen Şekil 19'da görüldüğü üzere katılımcıların %68'i değişen vadelerde Türkiye'ye geri dönmeyi düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçta katılımcıların ailelerine ve doğdukları ülkeye dair duydukları özlemin ana unsur olduğu Şekil 20'de verilen anket yanıtlarında gözükmektedir. Bunun dışında ankette bu sonuca yansıyan önemli yan etkenler Türkiye'deki sağlık hizmetleri ve gelecekte Türkiye'deki arkadaş ve akraba çevresiyle birlikte yaşama isteği olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuç savunma sanayi çalışanlarının göç etmesinde etkili olan nedenlerle ilgili iyileştirmeler yapılması durumunda yurt dışında çalışmak için işten ayrılan sayısında azalma olabileceğini; hatta uygun koşullar sağlandığı takdirde önemli bir geri dönüş hareketinin başlayabileceğini göstermektedir.

Şekil 20 : “Türkiye'ye kaç yıl içerisinde dönmeyi düşünürsünüz?”

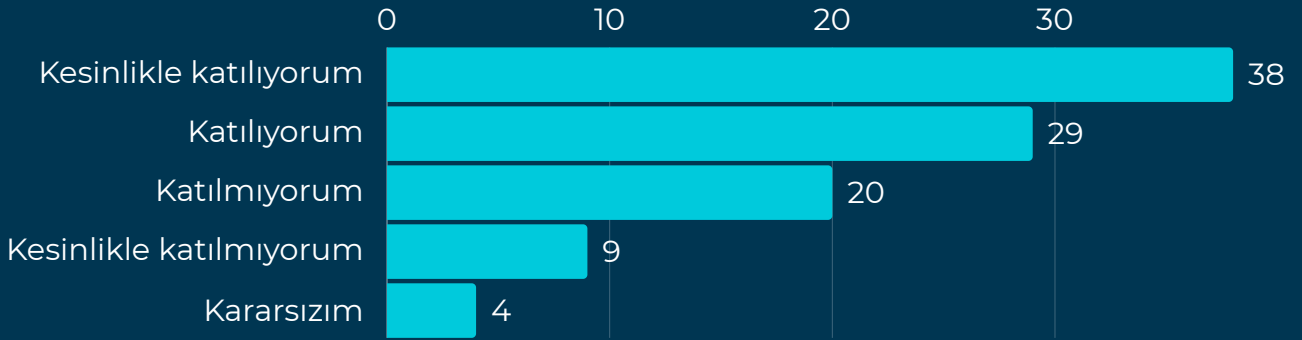

Sonuç

Şekil 21A : "Ailemi özlüyorum." (%)

Şekil 21B : "Türkiye'yi özlüyorum." (%)

ifade

— FİKİR DERNEĞİ —

Rapor Hakkında

İfade Fikir Derneği, İfade Fikir Platformu adıyla 30 Kasım 2018 tarihinde kuruluş manifestosunu yayımladığı günden kuruluşunun beşinci yıl dönümünü kutladığı 30 Kasım 2023 tarihine kadar gerçekleştirdiği bütün etkinliklerde belirli hassasiyetleri taşıma çabasında olmuştur. Bu hassasiyetler, toplumcu saiklerle Türk milletinin sorunlarıyla ilgilenme ve bu sorunları akademik usuller ve yetkin bir üslupla dile getirme uğraşlarında kendisini belli etmektedir.

Bu kapsamda İfade Fikir Derneği, çeşitli araştırmalar yapma ve muhtelif raporlama faaliyetlerine başlama çabasını sürdürmektedir. Türkiye'nin önemli meselelerini veriye ve bilgiye dayalı olarak yorumlama, bu yorumlamalar neticesinde de çözüm önerileri geliştirme çalışmalarının ilki elinizde bulunan Yurt Dışına Nitelikli İş Göçü Araştırması: Savunma Sanayii Raporu'dur. Bu raporda son yıllarda Türkiye'de önemli bir mesele olarak ortaya çıkan Avrupa ülkeleri başta olmak üzere yurt dışına nitelikli iş göçünün sebepleri irdelenmeye çalışılmış, daha önce Türkiye'de savunma sanayii şirketlerinde çalışmış ve sonradan yurt dışına yerleşmiş mühendislerin Türkiye'de ve yurt dışındaki mesleki hayatları ve gündelik yaşamlarının farkları ölçülmeye çalışılmıştır. Yurt dışında çalışan Türk mühendislerin Türkiye'de stratejik bir öneme sahip olan savunma sanayiinde çalışmak üzere geri dönmeleri veya burada çalışmakta olan mühendislerin memnuniyetlerinin artırılmasına dair öneriler geliştirmeye çalışılmıştır.

Yayımlanan ilk raporun ardıllarının gelmesi ve Türkiye'den yurt dışına yönelik nitelikli iş göçünün önlenmesi veya hızının azaltılması amacıyla boyutlarının derinlemesine ölçülmesi ve politika önerileri geliştirilmesi İfade Fikir Derneği'nin amaçları arasındadır. Dernek, bu proje kapsamında yeni araştırmalar yapmayı ve yeni raporlar yayımlamayı imkanları doğrultusunda sürdürmeyi planlamaktadır. Yurt dışına nitelikli iş göçünün yanında Türk milletinin gündeminde yer alan muhtelif önemli meseleler hakkında raporlamalar da 2024 yılı itibariyle başlayacak ve birçok konuda kamuoyuna doğru bilgi ve analizler sunulmaya gayret edilecektir.

İletişim

Kültür Mahallesi Dr. Mediha Eldem Sokak No: 81/15
Çankaya/Ankara

www.ifade.org
ifadeorg@gmail.com